

თბილისის ვანო სარაჯიშვილის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორია

ხელნაწერის უფლებით

დავით დავითის ძე ჯიშკარიანი

კლარნეტი და მისი რეპერტუარის ისტორიული და
საშემსრულებლო ასპექტები

სამუსიკო ხელოვნების დოქტორის

აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი

ავტორ ე ფ ე რ ა ტ ი

MUS 0215.1.8: საშემსრულებლო ხელოვნება (ჩასაბერი საკრავები)

თბილისი, 2025 წელი

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: **ნინო ჟვანია**

ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

ექსპერტი: **ნინო ბაქრაძე**

სამუსიკო ხელოვნების დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

დისერტაციის დაცვა შედგება 2025 წლის 10 ოქტომბერს, პარასკევს, 12 საათზე

თბილისის ვანო სარაჯიშვილის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორიის
სადისერტაციო საბჭოს სხდომაზე N 5

მისამართი: თბილისი, გრიბოედოვის ქ. N8/10

თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია, ბიბლიოთეკაში

დისერტაციის და ავტორეფერატის გაცნობა შესაძლებელია თბილისის ვანო
სარაჯიშვილის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორიის ბიბლიოთეკაში და
კონსერვატორიის ვებ-გვერდზე: www.tsc.edu.ge

სადისერტაციო საბჭოს სწავლული მდივანი

ეკა ჭაბაშვილი

სამუსიკო ხელოვნების დოქტორი

ასოც. პროფესორი

ავტორეფერატი

ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

სადისერტაციო თემის აქტუალობა. სხვადასხვა საკრავის დაბადების ისტორია, მისი გავრცელება და მექანიზმის დახვეწა, რეპერტუარის გაფართოვება, ახალი საშემსრულებლო ხერხების დაბადება, ამასთან დაკავშირებული სხვადასხვაგვარი ისტორიული, ტექნიკური და გამომსახველობითი პრობლემების შესწავლა და სისტემატიზაცია უაღრესად მნიშვნელოვანი საკითხებია, როგორც მუსიკოს-შემსრულებლისთვის, ისე კომპოზიტორებისთვის, რადგან მათი გააზრება და შესწავლა უშუალოდაა დაკავშირებული მუსიკალური ხელოვნების, შემსრულებლობის და მუსიკის აღქმის საკითხებთან.

საშემსრულებლო ხელოვნების კვლევა, მისი ისტორიის და თეორიის შესაწავლა შედარებით ახალი მიმართულებაა და მასში შედარებით ნაკლებადაა შესწავლილი ჩასაბერ საკრავებზე შესრულების ხელოვნების საკითხები. სწორედ ეს ასპექტი განსაზღვრავს ჩვენი სადისერტაციო ნაშრომის აქტუალობას.

კლარნეტი, თანამედროვე სახით, როგორც სხვადასხვა წყაროებშია მითითებული, გამოიგონა ნიუნბერგის ინსტრუმენტების მწარმოელმა იოჰან ქრისტოფ დენერმა. კლარნეტი მუსიკალურ პრაქტიკაში აქტიურად დამკვიდრდა XVIII საუკუნის მეორე ნახევრიდან, როგორც საორკესტრო, საანსამბლო და სოლო საკრავი.

თანამედროვე კლარნეტის შექმნამდე, შუა საუკუნეების, რენესანსის და ნაწილობრივ ბაროკოს ეპოქების საშემსრულებლო პრაქტიკაში გამოიყენებოდა მისი წინამორბედი ინსტრუმენტი, რომელსაც შალიუმო (ფრ. *chalumeau*) ერქვა. სახელწოდება „კლარნეტი“ მომდინარეობს სიტყვიდან "*clarino*", რომლითაც ჩასაბერი საკრავის ერთ-ერთ ნაირსახეობას ნათელი (ლათინურიდან *clarus*) ტემბრის გამო აღნიშნავდნენ .

კლარნეტი, სხვა ხის ჩასაბერი ინსტრუმენტების მსგავსად, არა ერთი საკრავია, არამედ ე. წ. „ოჯახს“ მოიცავს, სადაც გაერთიანებულია სხვადასხვა ზომის და ტემბრის ინსტრუმენტები. ძირითადი A და B კლარნეტების გარდა, გამოიყენება D და C წყობის კლარნეტი (სოპრანო), A კლარნეტი (piccolo), E კლარნეტი (სოპრანიно), ბას-

კლარნეტი, შედარებით იშვიათად ბასეტ-კლარინეტი, ალტო-კლარინეტი, კონტრალტო-კლარინეტი, ბასეტჰორნი, კონტრაბას-კლარნეტი და სუბკონტრაბას-კლარნეტი. მათი კონსტრუქცია და, შესაბამისად, ტემბრი და ტექნიკური შესაძლებლობები ერთმანეთისგან განსხვავებულია. მაგალითისთვის შეიძლება დავასახელოთ ბასეტჰორნი, რომელიც გამოიგონეს XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში. იგი ძირითადად გამოიყენებოდა კლასიციზმის ეპოქის კომპოზიტორების შემოქმედებაში. დღევანდელობაში ყველაზე გავრცელებული არის A და B კლარნეტები, რომლებიც რეგულარულად გამოიყენება საორკესტრო, კამერულ და სოლო რეპერტუარებში. საორკესტრო ინსტრუმენტალისტი აუცილებლად უნდა ფლობდეს A და B კლარნეტებს, ასევე ორკესტრში გამოიყენება ბანის და პიკოლო კლარნეტიც. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ აკადამიური მუსიკის გარდა კლარნეტი პოპულარულია ჯაზშიც.

კლარნეტზე შემსრულებლობის ისტორიის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი ეხება საკრავის მექანიზმის სისტემას. საშემარულებლო პრაქტიკაში, საწყის ეტაპზე გამოიყენებოდა ერთი ტიპის, ე. წ. გერმანული სისტემის საკრავი (ამჟამად გავრცელებულია ოლერის სისტემა), მაგრამ მოგვიანებით შეიქმნა ე. წ. ფრანგული (ბიომის) სისტემის კლარნეტები, რომლებიც მთელი მსოფლიოს მასშტაბით გამოიყენება, გარდა გერმანიისა და ავსტრიისა. ამ ორი უმთავრესი (თუმცა, სხვა სისტემებიც არსებობს) სისტემის კლარნეტები ერთმანეთისგან განსხვავდებიან როგორც ტექნიკური, ისევე ტემბრული შესაძლებლობებით, რაც განაპირობებს თითოეული პოპულარობას შესაბამისი სტილი ნაწარმოებების შესრულებისას.

ნათელ წარმოდგენას იმაზე, თუ როგორ ვითარდებოდა კლარნეტი, გვიქმნის მისი გამოყენება სხვადასხვა ჟანრის რეპერტუარში - იქნება ეს სოლო თუ კამერული მუსიკა. მნიშვნელოვანია, გავიაზროთ, როგორ ვითარდებოდა კლარნეტის როლი სხვადასხვა ეპოქის ორკესტრშიც. აქედან გამომდინარე, ჩვენ კლარნეტის განვითარების ისტორიას სწორედ მისი სხვადასხვა ჟანრის რეპერტუარის მიმოხილვის ფონზე ვაკეთებთ.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, ამ თვალსაზრისით, კლარნეტის კონცერტის ჟანრის ევოლუცია, რადგან საკრავის სოლისტად დამკვიდრების ამპლუაში სწორედ ამ ჟანრმა ითამაშა უმთავრესი როლი. პირველი კონცერტი კლარნეტისთვის ეკუთვნის იტალიელ კომპოზიტორს ანტონიო პაგანელის, სახელწოდებით „CONCERTO PER

CLARETO”, რომელიც, სავარაუდოდ, 1733 წელს დაიწერა და, შესაძლებელია, განკუთვნილი ყოფილიყო შალიუმოსთვის. რამდენიმე წლით ადრე, 1728 წელს, სოლო საკრავის ფუნქციით კლარნეტი გამოიყენა იოჰან ვალენტინ რატგებერმა Concerto grosso-ში. მოგვიანებით, კლასიციზმის და ადრეული რომანტიზმის ეპოქებში კონცერტები კლარნეტისთვის შედარებით უფრო ფართოდ გვხვდება, რასაც ვირტუოზი შემსრულებლების გაჩენას უკავშირებენ. XVIII საუკუნის მეორე ნახევრის შემდგომ კლარნეტისთვის დაწერილ კონცერტებს შორის აღსანიშნავია: შტამიცების, კრომერის, მოცარტის, ვებერის და შპორის კონცერტები.

XX საუკუნეში დაიწყო კლარნეტის, როგორც სოლო საკრავის თავისებური აღორძინება. აქ განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ნილსენის, სტრავინსკის, ჰინდემიტის და კოპლენდის კონცერტები. აღსანიშნავია, რომ არც XX საუკუნის მეორე ნახევრის კომპოზიტორებს დაუკარგავთ ინტერესი კლარნეტის მიმართ. მათ ნაწარმოებებს შორის გამოვყოფთ ფრანსეს, კორილიანოს, ლახენმანის, ადამსის, კარტერის და უკვე XXI საუკუნეში გადმოსული ლინდბერგის, საარიაჰოს და სხვათა კონცერტებს კლარნეტისა და ორკესტრისთვის.

იმისთვის, რომ წარმოვაჩინოთ საკომპოზიტორო პრაქტიკაში კლარნეტის სხვადასხვა კონტექსტში გამოყენება, სადისერტაციო ნაშრომის ანალიტიკურ თავში საშემსრულებლო კუთხით ვაანალიზებთ სხვადასხვა ეპოქის რამდენიმე კონცერტს, რადგან სწორედ ამ ჟანრში წარმოჩნდება ყველაზე უკეთ საკრავზე შესრულების სპეციფიკა. ნაშრომში თითოეულ ეპოქას თითო კონცერტით წარმოვადგენთ, რომელიც, ჩვენის აზრით, ნათლად წარმოაჩენს მოცემული ეპოქის კლარნეტის და საკლარნეტო რეპერტუარის უმთავრეს მახასიათებლებს. ყველა ჩვენ მიერ განხილული კონცერტი სხვადასხვა ამოცანის წინაშე აყენებს შემსრულებელს, რომელთა ანალიზი და სირთულეების დაძლევის გზები განხილულია დისერტაციაში.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ A და B კლარნეტებთან შედარებით, კლარნეტის სხვა სახეობები არ გამოირჩევა სოლო რეპერტუარის სიუხვით. თუმცა, მათთვისაც არსებობს შესაბამისი რეპერტუარი, განსაკუთრებით ბას-კლარნეტისთვის. ამიტომ ამ საკრავების მნიშვნელობაზე ჩვენ იმ თავში ვისაუბრებთ, რომელიც კლარნეტის კამერულ საორკესტრო მუსიკაში გამოყენებას ეხება.

ცალკე თავი ეთმობა კლარნეტზე შესრულების სპეციფიკისა და სწავლების მეთოდის საკითხების განხილვას, რადგან ამის გარეშე შეუძლებელია კლარნეტის და მისი რეპერტუარის საშემსრულებლო ასპექტებზე საუბარი.

თანამედროვე მუსიკაში ცალკე ტენდენციად ვითარდება გაფართოებული ტექნიკის გამოყენება სხვადასხვა სახის კლარნეტზე. დისერტაციაში მთელი თავი ეთმობა გაფართოებულ ტექნიკას, ვინაიდან შეუძლებელია, ვისაუბროთ თანამედროვე საკლარნეტო რეპერტუარზე, გაფართოებული ტექნიკის სპეციფიკის გათვალისწინების გარეშე.

ყოველივე ზემოხსენებულიდან გამომდინარე, **კვლევის მიზანია** კლარნეტისა და მისი რეპერტუარის ევოლუციის შესწავლა ისტორიული და საშემსრულებლო პერსპექტივებიდან, რაც დაგვხმარება ინსტრუმენტის მხატვრული განვითარების უკეთ გასააზრებლად და კლარნეტზე შესრულების ინტერპრეტაციული მიდგომების გასამდიდრებლად. შედეგად, **კვლევის ობიექტი** არის კლარნეტი, ხოლო **საგანი** - მისი რეპერტუარი. კვლევის მიზნის მისაღწევად საჭირო გახდა შემდეგი **ამოცანების** გადაჭრა:

- კლარნეტის ისტორიული განვითარების კვლევა, სხვადასხვა მუსიკალურ ეპოქაში ინსტრუმენტის კონსტრუქციის და რეპერტუარის ევოლუციის ანალიზი;

- საკლარნეტო რეპერტუარის სხვადასხვა ეპოქის უმნიშვნელოვანესი ნაწარმოებების (აქცენტი - კლარნეტის კონცერტის ჟანრზე) ანალიზი, მათი სტილისტური თავისებურებებისა და ინოვაციების გამოვლენით;

- საშემსრულებლო პრაქტიკის შესწავლა ისეთ საკითხებზე აქცენტით, როგორიცაა ინტერპრეტაციის, არტიკულაციის, ფრაზირების, ტექნიკის ასპექტები და მათი ცვლილება დროთა განმავლობაში.

- შემსრულებლებსა და კომპოზიტორებს შორის ურთიერთობის გაანალიზება და იმ გამოჩენილი კლარნეტისტების გამოვლენა, რომლებმაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს როგორც კლარნეტზე შესრულების, ისე მისი რეპერტუარის გაფართოების საქმეში.

- პრაქტიკული რჩევების მიწოდება კლარნეტისტებისთვის, რომლებიც მოიცავს საკითხებს, დაკავშირებულ საშემსრულებლო სირთულეებთან, ინსტრუმენტის

არჩევასთან, ისტორიულად ინფორმირებულ შესრულებასა და სტილისტურ ნიუანსებთან.

ლიტერატურის მიმოხილვის მოკლე აღწერა

კლარნეტისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო ლიტერატურა მრავალფეროვანი და მოცულობითია. მნიშვნელოვან მიმართულებას წარმოადგენს ისტორიული კვლევები. კლარნეტის ტრანსფორმაცია ბაროკოს ეპოქის შალიუმოდან თანამედროვე ინსტრუმენტამდე საფუძვლიანად არის აღწერილი რამდენიმე ფუნდამენტურ ნაშრომში. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ალბერტ რ. რაისის *The Baroque Clarinet* და *The Clarinet in the Classical Period*. ერიკ ჰოპრიხის მონუმენტური ნაშრომი *The Clarinet* წარმოადგენს კლარნეტის ევოლუციის კომპლექსურ ხედვას, რომელიც აერთიანებს ინსტრუმენტის აგებულების, საშემსრულებლო ისტორიისა და რეპერტუარის კვლევას.

მეორე მნიშვნელოვანი მიმართულება ეხება საშემსრულებლო პრაქტიკასა და ტექნიკას. ისტორიულ მეთოდურ სახელმძღვანელოებს შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იასენტ კლოზეს *Méthode complète de clarinette*, რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა თანამედროვე პედაგოგიკას, განსაკუთრებით ფრანგულ სკოლაში. ასევე აღსანიშნავია ჟან-ქსავიერ ლეფერვეს წიგნი „*Méthode de Clarinette: adoptée par le Conservatoire pour servir à l'étude dans cet établissement*“, იოზეფ ფროლიხის მონოგრაფია „*Vollständige theoretisch-praktische Musikschule für alle Musikinstrumente, insbesondere für Clarinette*“, იოჰან გეორგ ჰაინრიხ ბაკოფენის „*Anweisung zur Klarinette nebst einigen Duetten und Vortragsstücken*“, და ამანდ ვანდერჰაგენის ორი ნაშრომი: „*Méthode nouvelle et raisonnée pour la clarinette*“ და „*Nouvelle méthode de clarinette*“. ამ მიმართულებაში გადის ვალენტინ როსერის ფრანგულენოვანი ნაშრომი *Essai d'instruction à l'usage de ceux qui composent pour la clarinette et le cor*, რომელიც უფრო იმ კომპოზიტორებზეა გათვლილი, ვისაც სურს კლარნეტისთვის მუსიკის შექმნა.

ქართულენოვანი ლიტერატურიდან აღსანიშნავია შალვა მშველიძის „საკრავთმცოდნეობა“, რომელშიც ერთი თავი კლარინეტს და მის ოჯახს ეთმობა; ასევე სტუდენტის სახელმძღვანელო „*პიანისტი-აკომპანიატორი*“, სადაც გაანალიზებულია ჩასაბერ საკრავთა თანხლების უმთავრესი პრინციპები. ქართველ კომპოზიტორ გიორგი შავერზაშვილს ეკუთვნის ნარკვევები საკრავთმცოდნეობის მიმართულებით, რომლებიც

ხელნაწერის სახითაა გავრცელებული. ამ ნარკვევებში, ბუნებრივია, საკუთარი ადგილი ეთმობა კლარნეტსაც.

როგორც ვხედავთ, კლარნეტისადმი მიძღვნილი ლიტერატურა ქმნის მრავალგანზომილებიან სურათს ინსტრუმენტისა, რომელიც კვლავაც ინსპირაციას იძლევა კვლევითვის ისტორიულ, ტექნიკურ, მხატვრულ და კულტურულ დონეებზე.

სწორედ ეს იქცა ჩვენთვის შთაგონების წყაროდ. თუმცა ჩვენს ნაშრომში გათვალისწინებული კლარნეტისა და მისთვის შექმნილი რეპერტუარის ევოლუციის ერთიან სურათს, რომლის ნაწილია ქართული ნაწარმოებებიც, და ამ კონტექსტში წარმოგიდგენთ საკუთარ საშემსრულებლო გამოცდილებაზე დაყრდნობით მიღებულ კონკრეტულ საშემსრულებლო რჩევებს, როგორც ზოგადად კლარნეტზე, ისე კონკრეტული საკლარნეტო კონცერტების შესრულებასთან მიმართებაში. ამ თვალსაზრისით, ეს ნაშრომი მოიცავს საქართველოში ახლახან დამკვიდრებული მხატვრული კვლევის ელემენტებსაც, რაც, ჩვენის აზრით, საბოლოოდ ამ ნაშრომის უნიკალობასა და მეცნიერულ სიახლეს განაპირობებს.

კვლევის მეთოდოლოგია

ყოველივე ზემოთქმულის შედეგად, კვლევის მეთოდები მეტწილად თვისებრივია. ჩვენ მივმართეთ:

- **ისტორიზმის პრინციპს**, განვიხილეთ რა კლარნეტის ევოლუცია ისტორიულ ჭრილში;
- **კომპარატიულ მეთოდს**, რომელიც გამოვიყენეთ სხვადასხვა ეპოქის ნიმუშების შედარებითი ანალიზისას;
- **აღწერას**, ისევე როგორც **კომპილაციურ და კომპლექსურ მეთოდებს**.

ასევე, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, გამოვიყენეთ **მხატვრული კვლევის მეთოდოლოგიის** ელემენტებიც, რამაც საშუალება მოგვცა, პირადი საშემსრულებლო გამოცდილების საფუძველზე გამოგვეტანა დასკვნები.

საკითხთა სწორედ ამ წრემ განაპირობა **ნაშრომის სტრუქტურა**. დისერტაცია შეიცავს შესავალს, ოთხ თავს, დასკვნას, ბიბლიოგრაფიას ქართულ და ინგლისურ ენებზე (51 დასახელების წყარო). ნაშრომის შინაარსი გადმოცემულია კომპიუტერზე აწყობილ 84 გვერდზე.

სადისერტაციო ნაშრომის წინასწარი დაცვა განხორციელდა 2025 წლის 9 ივნისს, თბილისის კონსერვატორიის ჩასაბერ საკრავთა მიმართულების სხდომაზე.

ნაშრომის შინაარსი

ნაშრომის შესავალში ზოგადად წარმოჩენილია კლარნეტის როლი კლასიკური მუსიკის განვითარებაში და მისი შექმნისა და განვითარების ისტორიის მოკლე მიმოხილვის საფუძველზე მოტივირებულია სადისერტაციო თემის აქტუალობა, განხილულია საკითხის ირგვლივ არსებული ლიტერატურა; განსაზღვრულია კვლევის ობიექტი და საგანი, მიზანი და ამოცანები; აღნიშნულია დისერტაციის მეცნიერული სიახლე, პრაქტიკული მნიშვნელობა და წარმოდგენილია ნაშრომის სტრუქტურა.

I თავი - კლარნეტი და მისი ოჯახის ინსტრუმენტები. წარმოშობის ისტორია და ტემბრულ-აკუსტიკური საშუალებების განვითარების საკითხები ორ ქვეთავს აერთიანებს. პირველ ქვეთავში - 1.1. კლარნეტის და მისი ოჯახის ინსტრუმენტების ტემბრულ-აკუსტიკური და ტექნიკური საშუალებები და მათი განვითარება დეტალურად ვახასიათებთ კლარნეტისა და მისი ოჯახის ყველაზე გავრცელებული ინსტრუმენტების ტემბრულ-აკუსტიკურ და ტექნიკურ საშუალებებს და გთავაზობთ მათი განვითარების ისტორიას. დეტალურად მიმოვიხილავთ ასევე სისტემებს. აქცენტი კეთდება, ბუნებრივია, ოლერისა და ბიომის სისტემებზე. ამ საკითხების განხილვა ხდება კლარნეტის რეპერტუარის განხილვის კვალდაკვალ. მიმოვიხილავთ როგორც სოლო, ისე კამერულ რეპერტუარს და ასევე ვსაუბრობთ კლარნეტის როლზე საორკესტრო ნაწარმოებებში.

კლარნეტის ოჯახის ტემბრულ-აკუსტიკური და ტექნიკური საშუალებები საუკუნეების მანძილზე მნიშვნელოვან განვითარებას განიცდიდა. ადრეული შალიუმოდან თანამედროვე კლარნეტამდე და მისი ოჯახის სხვადასხვა წევრამდე, ინოვაციის თითოეულმა საფეხურმა გააფართოვა ინსტრუმენტის შესაძლებლობები და გაამდიდრა მისი მუსიკალური პოტენციალი. კლარნეტის ოჯახის უნიკალურმა ტემბრულმა თვისებებმა და ტექნიკურმა პროგრესმა აქცია იგი მრავალფეროვანი და ექსპრესიული ინსტრუმენტების ჯგუფად, რომელიც არაერთ მუსიკალურ ჟანრში გამოიყენება.

სწორედ ამ საკითხზე ხდება აქცენტირება *მეორე ქვეთავში - 1.2. კლარნეტის წარმოშობა და მისი განვითარების ეტაპები სხვადასხვა ეპოქასა და ჟანრში.*

აქ ჩვენ მივყვებით კლარნეტის განვითარების გზას და გამოვყოფთ ცალკეული კომპოზიტორებისა და ცნობილი კლარნეტისტების (ბეარი, შტადლერი, ბერამი, მიულფელდი, გუდმანი და სხვ.) როლს ინსტრუმენტისა და მისი რეპერტუარის განვითარებაში.

ქვეთავის დასაწყისში მიმოვიხილავთ კლარნეტის წარმოშობისა და განვითარების ისტორიას ერთენაკიანი ინსტრუმენტიდან შუა საუკუნეების შალიუმომდე. მნიშვნელოვანი გარდასახვა შალიუმოდან კლარნეტამდე დენერს მიეწერება. მისმა ინოვაციებმა გადამწყვეტი როლი ითამაშა ინსტრუმენტის შექმნაში. ამის შემდეგ კლარნეტმა მალევე დაიმკვიდრა ადგილი ბაროკოს რეპერტუარში. მისი გამოყენება თავიანთ ნაწარმოებებში ისეთმა კომპოზიტორებმა დაიწყეს, როგორებიც იყვნენ ი.ს. ბახი, ტელემანი და ვივალდი. ინსტრუმენტის გაფართოებული დიაპაზონისა და მისი გამომხატველობითი შესაძლებლობების დამსახურებით კლარნეტი თავისუფლად ერგებოდა როგორც საორკესტრო, ისე საანსამბლო და სოლო მუსიკას.

ბაროკოს ორკესტრებში კლარნეტს ხშირად იყენებდნენ სხვა ხის სასულე ინსტრუმენტების გასაორმაგებლად, რათა შეექმნათ უფრო ფერადი და მდიდარი საერთო ჟღერადობა. კლარნეტი საკმაოდ უნიკალური აღმოჩნდა იმ მხრივაც, რომ მას შეეძლო შერწყმოდა სხვა ინსტრუმენტებს ისე, რომ არ დაეკარგა ტემბრი, რომელიც მას სხვა სასულეებისგან გამოარჩევდა.

მალევე გაჩნდა კლარნეტისთვის სოლო ნაწარმოებებიც, რომლებმაც კიდევ უფრო უკეთ გამოაჩინა ინსტრუმენტის ვირტუოზული პოტენციალი. იოჰან მოლტერის ექვსი კლარნეტის კონცერტი, შექმნილი 1740-იან წლებში, არის სოლო ინსტრუმენტისთვის შექმნილი ერთ-ერთი ყველაზე ადრეული ნამუშევრები.

დიდი წვლილი მიუძღვის კლარნეტის განვითარებაში შტამიცების ოჯახს. იოჰან შტამიცმა შექმნა კლარნეტის კონცერტის ერთ-ერთი ადრეული მაღალი დონის ნიმუში - კონცერტი კლარნეტისა და ორკესტრისთვის სი ბემოლ მაჟორი. იგი ასევე გახლდათ ერთ-ერთი პირველი კომპოზიტორი, რომელმაც მნიშვნელოვანი როლი მიანიჭა კლარნეტს ორკესტრში. თუმცა, ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით აღსანიშნავია მისი შვილი,

კარლ შტამიცი. სწორედ მან შეასრულა მნიშვნელოვანი როლი კლარნეტის რეპერტუარის გაფართოებაში, შექმნა რა 11 კონცერტი ამ საკრავისთვის.

კლარნეტის როლი კლასიკურ მუსიკაში მნიშვნელოვნად გაზარდა მოცარტმა. ამ ინსტრუმენტისადმი მისი სიყვარული ნათლად არის გამოხატული მის ნაწარმოებებში, რომელთა შორისაა ცნობილი კონცერტი კლარნეტისა და ორკესტრისთვის ლა მაჟორი, კლარნეტის კვინტეტი ლა მაჟორი და კლარნეტის ტრიო მი ბემოლ მაჟორი. განვიხილავთ ასევე მოცარტის მიერ კლარნეტის სხვადასხვა სახის გამოყენებას მის სიმფონიურ და საოპერო შემოქმედებაში. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ სიმფონიურ ორკესტრთან სრული ინტეგრაცია კლარნეტმა, ფაქტობრივად, კლასიკურ პერიოდში განიცადა. მოცარტის გარდა, ჰაიდნი და ბეთჰოვენიც აღიარებდნენ კლარნეტის პოტენციალს როგორც ლირიკულ, ასევე ვირტუოზულ პასაჟებში.

რომანტიზმის ეპოქაში კლარნეტის როლი კიდევ უფრო გაიზარდა, როგორც საორკესტრო ისე კამერულ და სოლო რეპერტუარში. ისეთი კომპოზიტორები, როგორებიც იყვნენ შპორი, მენდელსონი, ბრამსი და ვებერი, კარგად იცნობდნენ კლარნეტის დინამიურ დიაპაზონსა და მის ექსპრესიულ შესაძლებლობებს და საკუთარ ნაწარმოებებშიც განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდნენ მას.

კლარნეტის გაფართოებულმა დიაპაზონმა, ტექნიკურმა და დინამიკურმა შესაძლებლობებმა ის ასევე იდეალური გახდა რომანტიული საორკესტრო მუსიკისთვის დამახასიათებელი ემოციურობისა და დრამატიზმის გამოსახატავად. ბრამსი ხშირად მიმართავდა კლარნეტს თავის ორკესტრში. ვაგნერმა კი კლარნეტი აქცია მნიშვნელოვან ფერად მის გაფართოებულ რომანტიკულ ორკესტრში, რითაც განსაკუთრებული დრამატული და ფსიქოლოგიური სიღრმე შესძინა მუსიკას. ასევე პიონერული იყო მის მიერ ბას-კლარნეტის გამოყენება.

XX საუკუნეში მუსიკაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები მოხდა, შეიქმნა მუსიკის ახალი სტილები და დაინერგა არატრადიციული ტექნიკები. კლარნეტი და მისი ოჯახი განაგრძობდნენ განვითარებას. კომპოზიტორები, როგორებიც არიან სტრავინსკი, შონბერგი, ნილსენი და კოპლენდი, არღვევდნენ საზღვრებს და იყენებდნენ ინსტრუმენტს მისი შესაძლებლობების ფარგლებს მიღმა. ამ ეპოქის კლარნეტის რეპერტუარის განვითარებაზე საუბარი არ შეიძლება ისეთი დიდი კომპოზიტორის

ხსენების გარეშე, როგორებიც იყვნენ ბარტოკი, პულენკი, ჰინდემიტი და მესიანი. ყოველი მათგანი აღიარებდა კლარნეტის უნიკალურ ექსპრესიულ ძალას და იყენებდა მას თავიანთ ნაწარმოებებში.

იქიდან გამომდინარე, რომ კლარნეტზე დაკვრის ე.წ. „გაფართოებული ტექნიკის“ გამოყენებაც გახდა შესაძლებელი, მისდამი ინტერესი XX საუკუნის მორე ნახევრისა და XXI საუკუნის კომპოზიტორებშიც არ გამქრალა. ამ პერიოდის კომპოზიტორებს შორის, რომლებმაც მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრეს კლარნეტის რეპერტუარის განვითარება, აღსანიშნავია კარტერი, ბერიო, შტოკჰაუზენი, ბულეზი, საარიასკო, ლინდბერგი, ადამსი, ვიდმანი, რაიხი და სხვ. მოცემულ კონტექსტში აუცილებლად აღნიშვნის ღირსია ქართველი კომპოზიტორების შემოქმედება. ქართულ აკადემიურ მუსიკაში გამორჩეული ადგილი უჭირავს რამაზ კემულარიას სონატას კლარნეტისა და ფორტეპიანოსთვის და ვაჟა აზარაშვილის ამავე ჟანრში შექმნილ ნაწარმოებს. აღსანიშნავია, რომ ქართული აკადემიური მუსიკის ისტორიაში პირველი კლარნეტის სონატა (1962) ეკუთვნის მიხეილ შულღიაშვილს (სონატის ნოტები, სამწუხაროდ, დაკარგულია). კლარნეტზე დაკვრის გაფართოებულ ტექნიკას ხშირად მიმართავენ ჭაბაშვილი და ვირსალაძე.

კლარნეტის სიღრმისეულად შესწავლამ და ახალი ტექნიკების დანერგვამ დიდი გავლენა იქონია საორკესტრო მუსიკაზეც. დამკვიდრდა ახალი, ინსტრუმენტისთვის არადამახასიათებელი ტექნიკები, მუსიკოსებმა დაიწყეს კლარნეტის ახლებურად გამოყენება, გაიზარდა ბას-კლარნეტის როლი, რომელმაც უფრო ღრმა და მდიდარი ჟღერადობა შესძინა ორკესტრებს. ამ ეპოქაში შეემატა კლარნეტის ოჯახს ახალი წევრებიც, მაგალითად, კონტრაბას-კლარნეტი, რამაც ახალი ფერების შეტანის შესაძლებლობა მისცეს კომპოზიტორებს.

თანამედროვე ორკესტრაცია კლარნეტს ბევრად უფრო მოქნილს ინსტრუმენტად განიხილავს. თანამედროვე ორკესტრები ჩვეულებრივ იყენებენ B და A კლარნეტებს, ბას-კლარნეტს და ზოგჯერ E კლარნეტს. თუმცა, კომპოზიტორები მიმართავენ სწრაფ გადართვებს ინსტრუმენტებს შორის და გაფართოებულ ტექნიკას, როგორც სტანდარტულ პრაქტიკას.

სხვათაშორის, კლარნეტის ასეთმა მოქნილობამ საშუალება მისცა მას, მორგებოდა მრავალ, ერთმანეთისგან განსხვავებულ მუსიკალურ გარემოს, დაწყებული ჯაზიდან, დამთავრებული ელექტრონული და ექსპერიმენტული ჟანრებით. ახალი ტექნოლოგიების, ელექტრონული მუსიკის ელემენტების და გაფართოებული ტექნიკის გამოყენებამ კიდევ უფრო გააფართოვა კლარნეტისა და მისი ოჯახის შესაძლებლობები.

სწორედ გაფართოებულ ტექნიკას ეთმობა მომდევნო **II თავი - კლარნეტზე დაკვრის გაფართოებული ტექნიკა - ექსპერიმენტებიდან თანამედროვე პრაქტიკამდე. პირველ ქვეთავში - 2.1. გაფართოებული ტექნიკა - ზოგადი მიმოხილვა** - ჩვენ ზოგადად მიმოვიხილავთ გაფართოებულ ტექნიკას (extended technique), ვაანალიზებთ მისი წარმოშობის წინაპირობებს.

გაფართოებული ტექნიკა, რომელიც ინსტრუმენტზე შესრულების არატრადიციული მეთოდს წარმოადგენს, უნიკალური და განსხვავებული ბგერების წარმოქმნას ისახავს მიზნად. მას მდიდარი და კომპლექსურად დატვირთული ისტორია აქვს, რომელიც საუკუნეებს მოიცავს. მიუხედავად იმისა, რომ იგი ხშირად ასოცირდება ავანგარდულ და თანამედროვე აკადემიურ მუსიკასთან, ბგერის წარმოქმნის ეს ინოვაციური მიდგომა სათავეს იმ მუსიკალური ტრადიციებიდან იღებს, რომელიც განსხვავებულ კულტურებსა და ეპოქებს მოიცავს.

განვიხილავთ რა ამ ისტორიულ წინაპირობებს, აღვნიშნავთ, რომ XX საუკუნის დასაწყისი გარდამტეხი მომენტი იყო გაფართოებული ტექნიკის განვითარებაში. კომპოზიტორებმა დაიწყეს ახალი ბგერების წარმოქმნის სისტემური შესწავლა, რაც განპირობებული იყო ტრადიციული ტონალური და ტემბრალური შეზღუდვებისაგან თავის დასაღწევს სურვილით. მოცემულ ქვეთავში ჩვენ მიმოვიხილავთ ისეთი კომპოზიტორების წვლილს სხვადასხვა საკრავების გაფართოებული ტექნიკის განვითარებაში, როგორებიც არიან კოუელი, კეიჯი, შტოკჰაუზენი, პენდერეკი, ლახენმანი, პარკერი.

კონკრეტულად კლარნეტზე შესრულების გაფართოებულ ტექნიკას უკვე ეთმობა **მეორე ქვეთავი - 2.2. გაფართოებული ტექნიკა და კლარნეტი**. ჩვენ კონკრეტულად აღწერთ გაფართოებული ტექნიკის ისეთ სახეებს, როგორებიცაა მულტიფონიკები, ფრულატო, ცირკულარული სუნთქვა, მიკრო- და მეოთხედტონები, პერკუსიული

ეფექტები, გლისანდო, ბგერის სიმაღლის გადახრები, ბგერის წარმოების ალტერნატიული მეთოდები. საილუსტრაციოდ მოყვანილია ფრაგმენტები ევან ზიპორინიზს, ტუი სტ. ჯორჯ ტაკერის, ვინკო გლობოკარის, მაკა ვირსალამის, ეკა ჭაბაშვილისა და ფრანკო დონატონის ნაწარმოებებიდან. ასევე აღნიშნულია უილიამ ო. სმიტის, კარლჰაინც შტოკჰაუზენისა და პიერ ბულზეის როლი გაფართოებული ტექნიკის განვითარებაში.

მესამე ქვეთავი - 2.3. გაფართოებულ ტექნიკის გამოწვევები და სამომავლო პოტენციალი - მიმოიხილავს გაფართოებული ტექნიკის უმთავრეს გამოწვევებს და ყურადღების ცენტრში აქცევს სამომავლო პოტენციალს. გაფართოებული ტექნიკის გამოყენება დაკავშირებულია მთელ რიგ გამოწვევებთან. ის შემსრულებლებისგან ხშირად მნიშვნელოვან ფიზიკურ ადაპტაციას მოითხოვს. გაფართოებული ტექნიკის სანოტო სისტემა ასევე მნიშვნელოვან გამოწვევებს უქმნის კომპოზიტორებსა და შემსრულებლებს. მიუხედავად იმისა, რომ თანდათან მოხდა თანამედროვე ნოტაციის გარკვეული სტანდარტიზაცია, ბევრი კომპოზიტორი ავითარებს საკუთარ სანოტო სისტემებს, რაც მოითხოვს ინტენსიურ შესწავლას და ინტერპრეტაციას.

გაფართოებული ტექნიკის კომბინაცია ახალ ტექნოლოგიებთან ხსნის ახალ შესაძლებლობებს კლარნეტის ბგერის შესწავლისათვის. მან ფუნდამენტურად გარდაქმნა კლარნეტის როლი თანამედროვე მუსიკაში, გააფართოვა მისი გამომსახველი და ტექნიკური შესაძლებლობები ტრადიციულ საზღვრებს მიღმა. უილიამ ო. სმიტის პიონერული ნამუშევრიდან დაწყებული, თანამედროვე კომპოზიტორების რთული ბგერითი ლანდშაფტით დამთავრებული, ის აუცილებელ ინსტრუმენტებად იქცა თანამედროვე კლარნეტისტებისთვის და კომპოზიტორებისთვის.

III თავი - კლარნეტზე შესრულების სპეციფიკისა და სწავლების მეთოდის საკითხები ეთმობა კლარნეტზე შესრულების სპეციფიკისა და სწავლების მეთოდის საკითხების განხილვას, რადგან ამის გარეშე შეუძლებელია კლარნეტის და მისი რეპერტუარის საშემსრულებლო ასპექტებზე საუბარი. თავი ეთმობა დაკვრის პედაგოგიურ ასპექტებს და პრაქტიკულ რჩევებს შემსრულებლებისთვის. განხილულია:

- სწორი სუნთქვის და ტუჩის აპარატის ჩამოყალიბების მნიშვნელობა;

- ხელის პოზიციის გავლენა შესრულებაზე;
- ჟღერადობაზე სატუჩის, ენაკის და ინსტრუმენტის კონსტრუქციის გავლენა;
- არტიკულაცია და ენის პოზიცია;
- ფრაზირება, ტემპის მოქნილობა, და დინამიკური მრავალფეროვნების მიღწევის საშუალებები;
- ინსტრუმენტის სპეციფიკის ცოდნის აუცილებლობა და ინდივიდუალური მიდგომების შერჩევა (განსაკუთრებით პედაგოგიკაში).

ავტორთა (ლევევრე, კლოზე, ფროლიხი, ბაკოფენი) მეთოდებზე დაყრდნობით წარმოდგენილია სწავლების ისტორიული და თანამედროვე მიდგომების სინთეზი.

სადისერტაციო ნაშრომის ცენტრალურ თავს წარმოადგენს IV თავი - საეტაპო მნიშვნელობის კლარნეტის კონცერტების საშემსრულებლო ანალიზი ისტორიულ კონტექსტში. ის მოიცავს სამ ქვეთავს. პირველ ქვეთავში - 4.1. კლარნეტის კონცერტის ჟანრის ზოგადი მიმოხილვა ვაანალიზებთ ჟანრის განვითარების ისტორიულ გზას.

კლარნეტის კონცერტის ჟანრი მნიშვნელოვნად განვითარდა XVIII საუკუნის ბოლოს, რაც მეტყველებს როგორც კლარნეტზე შესრულების ტექნიკის, ისე კომპოზიციური სტილის ევოლუციაზე. დაწყებული კლასიკური ეპოქის კონცერტებიდან, რომლებმაც პირველად წარმოაჩინეს ინსტრუმენტის ვირტუოზული შესაძლებლობები, დამთავრებული თანამედროვე პერიოდის ავანგარდული კონცერტებით, კლარნეტის კონცერტი მუდმივად ცვალებად და განვითარებად ჟანრად გვევლინება. ამ თავში ჩვენ მიმოვიხილავთ მის ისტორიულ განვითარებას, წარმოვაჩენთ, როგორ შეიცვალა კლარნეტისტებისთვის ტექნიკური და მუსიკალური გამოწვევები დროთა განმავლობაში.

ქვეთავში მიმოვიხილავთ და ისტორიულ კონტექსტში ვსვამთ ჟანრის ადრეულ წარმომადგენლებს - მოლტერის, იოჰან და კარლ შტამიცების, მოცარტის, კრომერის კონცერტებს. XIX საუკუნის კონცერტებიდან გამოვყოფთ ვებერის, და შპორის კონცერტებს. XIX საუკუნის ბოლოსა და XX საუკუნის პირველ ნახევარში შექმნილი კონცერტებიდან გამოვყოფთ ნილსენის, ჰინდემიტის, აარონ კოპლენდის კლარნეტის კონცერტებსა და იგორ სტრავინსკის „Ebony Concerto“-ს. XX საუკუნის მეორე ნახევარში

კომპოზიტორებმა კლარნეტის ახალი ბგერათწარმოების შესაძლებლობების ძიება დაიწყეს. ამ მხრივ გამორჩეული ადგილი ჩვენს დისერტაციაში უკავია ფრანსეს, კორილიანოს, ლინდბერგის კონცერტებს და საარიაჰოს მიერ კლარნეტის კონცერტის ჟანრში შექმნილ „D'om le vrai sens“-ს.

კონცერტების მოკლე მიმოხილვით ჩვენ ვცდილობთ, წარმოგიდგინოთ ჟანრის ევოლუციის გზა. თითოეული საეტაპო კონცერტი ასახავს თავისი დროის ესთეტიკურ მისწრაფებებს, რაც იმაზე მიგვანიშნებს, რომ კლარნეტის კონცერტი განაგრძობს განვითარებას. მეორე ქვეთავში კი - 4.2. სხვადასხვა ეპოქის სანიმუშო კლარნეტის კონცერტების საშემსრულებლო ანალიზი - კლარნეტის კონცერტის ჟანრის ზოგადი მიმოხილვის შემდეგ, კონკრეტულად განვიხილავთ რამდენიმე საეტაპო მნიშვნელობის ნიმუშს, მათ ისტორიულ კონტექსტს, ფორმას და საშემსრულებლო სირთულეებს. ჩვენ შევჩერდით კონცერტებზე, რომლებიც, ჩვენის აზრით, გამოხატავენ მათი სტილური ეპოქების უმთავრეს პრინციპებს. თუმცა, ასევე გავითვალისწინეთ პირადი საშემსრულებლო გამოცდილებაც, ვინაიდან თითოეული განხილული კონცერტი ან შესწავლილი, ან სცენაზე გატანილ იქნა დისერტაციის ავტორის მიერ.

გაანალიზებულია შემდეგი კონცერტები:

- იოჰან შტამიცი – კლარნეტის კონცერტი სი ბემოლ მაჟორი
- ვოლფგანგ ამადეუს მოცარტის კლარნეტის კონცერტი ლა მაჟორი, K. 622.
- კარლ მარია ფონ ვებერი – კლარნეტის კონცერტი No 1 ფა-მინორი, თხზ. 73
- კარლ ნილსენი – კლარნეტის კონცერტი, თხზ. 57
- კაია საარიაჰო - კლარნეტის კონცერტი „D'om le vrai sens“

ანალიზისას გთავაზობთ კონცერტების შექმნის ისტორიულ წინაპირობებს, ვსაუბრობთ ფორმის თავისებურებებზე, შემდეგ კი წმინდა საშემსრულებლო პრობლემებზე, რომელთა გადაჭრისთვის გთავაზობთ საკუთარ საშემსრულებლო გამოცდილებაზე დაყრდნობით მიღებულ რჩევებს.

ყოველივე ეს საშუალებას გვაძლევს, წარმოგიდგინოთ კლარნეტის კონცერტის ჟანრის ევოლუციის გზა, რომელიც განზოგადებული გვაქვს მესამე ქვეთავში - 4.3. კლარნეტის კონცერტის ჟანრის ევოლუციის ზოგადი მიმოხილვა. ჩვენ ვავლებთ პარალელებს საკრავის კონსტრუქციის და კლარნეტის კონცერტის ჟანრის

განვითარებებს შორის და კონცერტების შედარებითი ანალიზის საფუძველზე წარმოგიდგენთ ჟანრის ევოლუციის გზას. მას ყველაზე თვალსაჩინოდ წარმოაჩენს სხვადასხვა ეპოქის საეტაპო მნიშვნელობის კლარნეტის კონცერტების შედარება.

მოცარტის კლარნეტის კონცერტი რჩება კლასიკური ბალანსის და ლირიკული სილამაზის მწვერვალად, რომელიც განსაკუთრებულად მოითხოვს ფრაზების კონტროლს. ვებერის კონცერტები, პირიქით, მოითხოვენ მეტ დრამატიზმს და ტექნიკურ-ვირტუოზული სირთულეების დამძლევა უნარებს, რაც დამახასიათებელია ადრეული რომანტიკული ვირტუოზობისთვის. XX საუკუნეში, კლასიკური ტრადიციებისგან გასხვავებით, სტრავინსკისა და კოპლენდის კონცერტები მოიცავენ ჯაზის, შესაბამისად, სინკოპირებული რიტმის ელემენტებს, რაც ხაზს უსვამს არაერთგვაროვანი მუსიკალური სტილების მზარდ გავლენას კლასიკურ მუსიკაზე. იმავდროულად, ნილსენის კონცერტმა შემოიტანა ინდივიდუალიზებული და კონკურენტული ურთიერთობა სოლისტსა და ორკესტრს შორის, რაც მკვეთრად განსხვავდება XIX საუკუნის ლირიკული დიალოგის ტრადიციიდან. თანამედროვე მუსიკაში კი კლარნეტი ბუნებრივად ინტეგრირდება ტემბრალური თვალსაზრისით გამდიდრებულ ორკესტრის ფაქტურაში და მის განუყოფელ ნაწილად წარმოგვიდგება.

კლარნეტის კონცერტი, როგორც ჟანრი, მუდმივად ვითარდებოდა ინსტრუმენტის დიზაინის, საშემსრულებლო პრაქტიკისა და კომპოზიციური აზროვნების სფეროებში მომხდარი ინოვაციების პასუხად. კლარნეტისტები კვლავ განაგრძობენ საკრავის ახალი ტექნიკური შესაძლებლობების ძიებას, ხოლო კომპოზიტორები კლარნეტს გამომსახველობის საზღვრებს უზრდიან, კლარნეტის კონცერტი რჩება ხელოვნების დინამიურ და ევოლუციურ ფორმად. ამ ევოლუციის მომავალს განაპირობებს ინოვაციები კლარნეტის კონსტრუქციაში, ციფრული ტექნოლოგიების ინტეგრირება და ახალი ჟანრობრივი გავლენები, რაც კიდევ უფრო გაამყარებს კლარნეტის, როგორც ერთ-ერთ ყველაზე მრავალფეროვანი და გამომსახველი ინსტრუმენტის ადგილს აკადემიურ მუსიკაში.

ნაშრომის შედეგებსა და დასკვნაში ხდება კვლევის შედეგების შეჯამება. კლარნეტის, როგორც ინსტრუმენტის, ისტორიული და საშემსრულებლო ანალიზმა გამოავლინა მისი განვითარების მრავალი ფენა, რაც მჭიდროდ უკავშირდება როგორც

ტექნიკურ პროგრესს, ასევე მუსიკალური ენის ტრანსფორმაციებს სხვადასხვა ეპოქაში. ნაშრომის ფარგლებში შესრულებული ისტორიული, სტილისტური და საშემსრულებლო მასალის შედარებითმა ანალიზმა არაერთი მნიშვნელოვანი ტენდენცია და თავისებურება გამოავლინა.

ანალიზი აჩვენებს, რომ კლარნეტის ტექნიკური განვითარების ტემპი მნიშვნელოვნად განსხვავდება ბაროკოს, კლასიციზმის, რომანტიზმისა და მოდერნიზმის ეპოქებს შორის. თუ ბაროკოს კლარნეტი ჯერ კიდევ შეზღუდული დიაპაზონით და ჟღერადობით ხასიათდება, კლასიციზმის პერიოდში (განსაკუთრებით XVIII საუკუნის მეორე ნახევრიდან) ინსტრუმენტი იღებს მრავალსარქველიან მოდელს, რაც ტექნიკურად ბევრად მოქნილსა და ჟღერადობით მრავალფეროვანს ხდის მას. რომანტიზმის ეპოქაში, კლარნეტის მექანიზმის სრულყოფასთან ერთად, კომპოზიტორები მისთვის ქმნიან უფრო ვრცელ მელოდირ ფრაზებს, მიმართავენ კონტრასტულ დინამიკას და გამომსახველობით მრავალფეროვნებას. XX საუკუნეში კი კლარნეტისთვის შექმნილ ნაწარმოებებში უკვე გამოიყენება მრავალფეროვანი არტიკულაციები, ექსპერიმენტული ჟღერადობა, ხოლო მეორე ნახევრიდან მოყოლებული - გაფართოებული ტექნიკის სახეები, რაც იწვევს შემსრულებლის როლის გარდაქმნას: ის აღარ არის მხოლოდ მოცემული ტექსტის შემსრულებელი, არამედ თანაავტორია კომპოზიციური პროცესისა.

კლარნეტის რეპერტუარის შედარებითი ანალიზი ცხადყოფს, რომ მისი როლი სხვადასხვა ჟანრსა და სტილში განსხვავებულ ფუნქციებს ასრულებს. კლასიციზმისა და ადრეული რომანტიზმის პერიოდში დომინირებს სონატა, კონცერტი და სოლო პიესები, რომელთა სტრუქტურა მკაცრად მიჰყვება ფორმალურ მოდელებს. ამ ეპოქის შესრულების პრაქტიკა ეფუძნება ჟღერადობრივი ბალანსის, ფრაზირების სიმეტრიისა და ვირტუოზობის ზომიერ გამოვლინებას. XX საუკუნეში ჟანრული მრავალფეროვნება მკვეთრად იზრდება: კლარნეტი აქტიურად მონაწილეობს კამერულ და საორკესტრო ნაწარმოებებში, ასევე ელექტრონულ, იმპროვიზებულ, თეატრალიზებულ თუ მულტიმედიურ პროექტებში. არტიკულაცია და ტემბრი თამაშობს ცენტრალურ როლს, რაც შემსრულებლისგან მოითხოვს სრულიად განსხვავებულ მიდგომას, ვიდრე

კლასიკურ ნაწარმოებებში. ამ საუკუნეში კლარნეტის ოჯახი ასევე კარგად მოერგო მრავალ, ერთმანეთისგან განსხვავებულ მუსიკალურ სტილსა და კონტექსტს.

მნიშვნელოვანი ტრანსფორმაცია განიცადა სხვადასხვა ისტორიულ ეპოქაში საშემსრულებლო პრაქტიკამ. თუ კლასიკური და ადრეული რომანტიკული პერიოდის კლარნეტისტები ძირითადად მიჰყვებოდნენ გაწერილ ტექსტს და იცავდნენ ფორმალურ წესებს, თანამედროვე შემსრულებლისგან მოითხოვება მაღალი დონის კრეატიულობა, იმპროვიზაციის უნარი, ინტერპრეტაციული თავისუფლება და ტექნიკური უნარების განახლება.

ასევე განსხვავდება ისტორიული და თანამედროვე ინსტრუმენტების გამოყენების ტენდენციები: ისტორიულად ინფორმირებული შესრულების მოძრაობამ XX საუკუნის მეორე ნახევრიდან მოყოლებული ყურადღება გაამახვილა ბაროკოსა და კლასიციზმის პერიოდის ინსტრუმენტების რეპლიკებზე, რაც რადიკალურად ცვლის ჟღერადობით აღქმას და შესრულების მანერას. თანამედროვე რეპერტუარში კი ხშირად იყენებენ ახალ ტექნოლოგიებს (ელექტრონიკა, ეფექტები, live processing), რაც ანგრევს ტრადიციულ ინტერპრეტაციულ საზღვრებს.

კლარნეტისტის როლი ისტორიულად განიცდიდა ცვლილებებს: კლასიკურ ეპოქაში ის იყო კომპოზიტორის ტექსტის განმახორციელებელი, რომანტიზმში – ვირტუოზი და გამომსახველობითი გმირი, ხოლო თანამედროვე მუსიკაში – კვლევის ავტორი, ექსპერიმენტატორი და შემოქმედებითი პარტნიორი.

კლარნეტის რეპერტუარის ისტორიული და საშემსრულებლო ანალიზის საფუძველზე შეიძლება გაკეთდეს რამდენიმე მნიშვნელოვანი დასკვნა:

- კლარნეტი წარმოადგენს ინსტრუმენტს, რომელმაც შეძლო როგორც ტექნიკური, ისე გამომსახველობითი ევოლუცია მუსიკის ისტორიის უმთავრეს ეტაპებზე;
- მისი რეპერტუარი ასახავს სტილისტური ტრანსფორმაციების სრულ სურათს – ბაროკოდან პოსტმოდერნიზმამდე – და ხშირად წარმოადგენს ესთეტიკური ძვრების ინდიკატორს;
- შემსრულებლის როლი ამ რეპერტუარში თანმიმდევრულად განიცდიდა გარდაქმნას, რაც საჭიროებს ადაპტაციას და მუდმივ კვლევით მიდგომას;

- თანამედროვე კლარნეტისტს ევალება არა მხოლოდ აკადემიური და ტექნიკური სტანდარტების დაკმაყოფილება, არამედ აქტიური მონაწილეობა მუსიკალური ზღოვანების განვითარებაში.

ეს ნაშრომი ქმნის საფუძველს მომავალი კვლევებისთვის, რომლებიც მიზნად დაისახავენ კლარნეტის რეპერტუარის სიღრმისეულ ანალიზს კონკრეტული ეპოქების, ეროვნული სკოლების, ან თანამედროვე საშემსრულებლო ექსპერიმენტების ჭრილში.

კლარნეტის უნიკალურმა ტემბრულმა თვისებებმა და ტექნიკურმა შესაძლებლობებმა ის რჩეულ ინსტრუმენტად აქცია სოლო, კამერულ და საორკესტრო ნაწარმოებებში. მისმა უნიკალურმა შესაძლებლობებმა და სხვა ინსტრუმენტებთან თავისუფლად შერწყმის უნარმა უზრუნველყო მისი მუდმივი აქტუალობა და მნიშვნელობა მუსიკის სამყაროში. ტექნოლოგიური წინსვლისა და ახალი მუსიკალური სტილის გაჩენის შემდეგ, კლარნეტის ოჯახის როლი მუსიკაში, სავარაუდოდ, კიდევ უფრო გაფართოვდება, რაც ახალ შესაძლებლობებს შესთავაზებს როგორც კომპოზიტორებს, ისე შემსრულებლებს.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებები ასახულია შემდეგ პუბლიკაციაში:

ჯიშკარიანი, დ. (2025), კლარნეტი და მისი ოჯახის ინსტრუმენტები (წარმოშობის ისტორია და ტემბრულ-აკუსტიკური საშუალებების განვითარების საკითხები), *GESJ: Musicology and Cultural Science*. No.2(30), გვ. 31-46. https://gesj.internet-academy.org/ge/ge/list_artic_ge.php?b_sec=muz

V. Sarajishvili Tbilisi State Conservatoire

Copyright of the manuscript

Davit Jishkariani

**The Clarinet and the Historical and Performance Aspects of Its
Repertoire**

A B S T R A C T

of the dissertation for the degree of Doctor of Arts

MUS 0215.1.8: Performing Arts (Wind Instruments)

Tbilisi, 2025

Scientific supervisor:

Nino Jvania

Doctor of Art Studies, Associate Professor

Expert:

Nino Bakradze

Doctor of Art Studies, Associate Professor

The dissertation defense will be held on Friday, 10 October, 2025, at 12:00

at the Vano Sarajishvili Tbilisi State Conservatoire Dissertation Council meeting N 5

Address: 8, Griboedov Street, Tbilisi. Tbilisi State Conservatoire, Library

The abstract is available at the library of Vano Sarajishvili Tbilisi State Conservatoire and on the Conservatoire website: tsc.edu.ge

Scientific Secretary of the Dissertation Council

Eka Chabashvili

Doctor of Musical Arts, Associate Professor

Abstract

General Description of the Thesis

Relevance of the dissertation topic. The history of the invention of various instruments, their dissemination and refinement of mechanisms, expansion of repertoire, emergence of new performance techniques, and the study and systematization of the associated historical, technical, and expressive challenges are of utmost importance for both performers and composers. Understanding and investigating these issues is directly connected to the broader questions of musical art, performance, and music perception.

The study of performance art, including its history and theory, is a relatively new field, and within it, the art of playing wind instruments has been comparatively underexplored. This very aspect defines the **relevance of our dissertation**.

The clarinet, in its modern form, was invented by Johann Christoph Denner, a musical instrument maker from Nuremberg, according to various sources. The clarinet became actively integrated into musical practice in the second half of the 18th century as an orchestral, ensemble, and solo instrument.

Before the invention of the modern clarinet, its predecessor—the chalumeau—was used in performance practice during the Middle Ages, Renaissance, and partially in the Baroque era. The term “clarinet” derives from the word *clarino*, which describes a type of wind instrument with a bright tone (from Latin *clarus*).

Like other woodwind instruments, the clarinet is not a single instrument but a family that includes instruments of different sizes and timbres. In addition to the primary A and B clarinets, the family includes the D and C clarinets (soprano), A (piccolo), E (sopranino), bass clarinet, and, more rarely, basset clarinet, alto clarinet, contra-alto clarinet, basset horn, contrabass clarinet, and sub-contrabass clarinet. Their construction, timbre, and technical capabilities vary. For example, the basset horn was invented in the second half of the 18th century and was mainly used by composers of the Classical era. Today, the most commonly used instruments are the A and B clarinets, which are regularly used in orchestral, chamber, and solo repertoire. An orchestral clarinetist must master both A and B clarinets, and orchestras also use bass and piccolo clarinets. It should also be noted that beyond academic music, the clarinet is popular in jazz as well.

One of the significant issues in the history of clarinet performance concerns the instrument's mechanism. Initially, the only available model was the so-called German system (now represented by the Oehler system), but later the French (Boehm) system was developed, which is now used worldwide except in Germany and Austria. These two main systems (though others exist) differ in their technical and timbral characteristics, influencing their popularity in performing specific styles.

A clear understanding of how the clarinet evolved is offered through its use in various genres—solo, chamber, and orchestral music. It is crucial to understand the changing role of the clarinet in orchestras across different eras. For this reason, we study the history of the clarinet's development through the lens of its repertoire in different genres.

Particularly significant in this context is the evolution of the clarinet concerto genre, as this form played a key role in establishing the instrument's identity as a soloist. The first concerto for clarinet is attributed to Italian composer Antonio Paganelli—*Concerto per oboe e Clarinetto*, likely written in 1733, possibly for the chalumeau. A few years earlier, in 1728, Johann Valentin Rathgeber used the clarinet as a solo instrument in his *Concerto grosso*. During the Classical and early Romantic periods, concertos for the clarinet became more widespread, thanks in part to the rise of virtuoso performers. Among the notable concertos written after the mid-18th century are those by the Stamitz family, Krommer, Mozart, Weber, and Spohr.

In the 20th century, the clarinet experienced a renaissance as a solo instrument. Of particular note are concertos by Nielsen, Stravinsky, Hindemith, and Copland. Interest in the clarinet continued among composers in the latter half of the 20th century. Among those whose works feature clarinet concertos are Françaix, Corigliano, Lachenmann, Adams, Carter, and, entering the 21st century, Lindberg and Saariaho.

To illustrate the use of the clarinet in various compositional contexts, the dissertation's analytical chapter presents a performance-focused analysis of selected concertos from different historical periods. Each period is represented by one concerto that, in our view, best exemplifies the characteristics of the clarinet and its repertoire in that era. Each piece presents unique challenges to the performer, and these challenges and their solutions are examined in the dissertation. It is also worth noting that compared to the A and B clarinets, other members of

the clarinet family have a more limited solo repertoire. However, there is still relevant literature, especially for the bass clarinet. Therefore, we address the significance of these instruments in the chapter concerning their role in chamber and orchestral music.

A separate chapter is dedicated to the specific aspects of clarinet performance and teaching methodology, as it is impossible to fully explore the performance aspects of the clarinet and its repertoire without addressing these issues.

In contemporary music, the use of extended techniques on various types of clarinets has developed into a distinct trend. The dissertation dedicates an entire chapter to extended techniques, as it would be impossible to discuss the modern clarinet repertoire without considering their specific use.

In light of all the above, the **objective** of this research is to study the evolution of the clarinet and its repertoire from historical and performance perspectives. This will help us better understand the artistic development of the instrument and enrich interpretive approaches to clarinet performance.

Thus, the **object** of the research is the clarinet, and the **subject** is its repertoire. To achieve this **goal**, the following **tasks** were undertaken:

- To study the historical development of the clarinet and analyze the evolution of its construction and repertoire across different musical periods;
- To analyze the most important works of clarinet repertoire from different eras (with emphasis on the concerto genre), identifying stylistic features and innovations;
- To study performance practices, with attention to interpretation, articulation, phrasing, technique, and how these have changed over time;
- To analyze the relationship between performers and composers and identify prominent clarinetists who significantly contributed to both performance and repertoire;
- To provide practical recommendations for clarinetists, addressing performance challenges, instrument selection, historically informed performance, and stylistic nuances.

Brief Overview of the Literature Review

The scholarly literature dedicated to the clarinet is diverse and extensive. A significant segment is composed of historical studies. The transformation of the clarinet from the Baroque-

era chalumeau to the modern instrument is thoroughly described in several foundational works. Of particular note are Albert R. Rice's *The Baroque Clarinet and The Clarinet in the Classical Period*. Eric Hoeprich's monumental book *The Clarinet* offers a comprehensive view of the clarinet's evolution, combining research on construction, performance history, and repertoire.

Another important area of focus is performance practice and technique. Among historical pedagogical manuals, especially noteworthy is the French clarinetist Hyacinthe Klosé's *Méthode complète de clarinette*, which laid the foundation for modern pedagogy, particularly within the French school. Other important works include: Jean-Xavier Lefèvre's *Méthode de Clarinette: adoptée par le Conservatoire pour servir à l'étude dans cet établissement*; Joseph Fröhlich's *Vollständige theoretisch-praktische Musikschule für alle Musikinstrumente, insbesondere für Clarinette*; Johann Georg Heinrich Backofen's *Anweisung zur Klarinette nebst einigen Duetten und Vortragsstücken*; and two works by Amand Vanderhagen — *Méthode nouvelle et raisonnée pour la clarinette* and *Nouvelle méthode de clarinette*. Additionally, the French-language treatise by Valentin Roeser, *Essai d'instruction à l'usage de ceux qui composent pour la clarinette et le cor*, is aimed at composers who wish to write music for the clarinet.

From the Georgian-language literature, notable examples include Shalva Mshvelidze's *Instrumentology*, in which one chapter is dedicated to the clarinet and its family; the student manual *The Pianist-Accompanist*, which analyzes key principles of accompanying wind instruments; and the works of Georgian composer Giorgi Shaverzashvili, whose studies in instrumentology (available as manuscripts) naturally include sections on the clarinet.

As we can see, the literature devoted to the clarinet creates a multidimensional picture of the instrument, one that continues to inspire research on historical, technical, artistic, and cultural levels.

This body of work has also served as a source of inspiration for our dissertation. However, in our research, we aim to present an **integrated picture of the clarinet and the evolution of its repertoire** — including Georgian compositions — and, within this context, we offer **practical performance advice based on personal experience**. These insights address both general clarinet technique and the interpretation of specific concertos. In this

regard, the dissertation incorporates elements of artistic research, a methodology recently introduced in Georgia, which, in our view, defines the **unique and scientifically innovative character** of this work.

Research Methodology

As a result of the aforementioned considerations, the research methods employed in this study are predominantly qualitative. We applied the following approaches:

- The principle of **historicism**, by examining the evolution of the clarinet within a historical context;
- The **comparative** method, used in the analysis of selected examples from different musical periods;
- **Descriptive**, as well as **compilative** and **complex** methodologies.

Additionally, as previously mentioned, we employed elements of **artistic research** methodology, which enabled us to draw conclusions based on personal performance experience.

This range of approaches determined the structure of the dissertation. The work consists of an introduction, four chapters, a conclusion, and a bibliography in Georgian, English, French and German (51 sources in total). The dissertation is presented in 84 pages of typeset text.

A preliminary defense of the dissertation was conducted on June 9, 2025, during a session of the Wind Instruments Department at the Tbilisi State Conservatoire.

Content of the Dissertation

The **introduction** of the dissertation outlines the clarinet's role in the development of classical music and, based on a brief overview of its invention and historical development, justifies the relevance of the dissertation topic. It reviews the existing literature on the subject, defines the object and subject of the research, as well as its goals and objectives. It also identifies the scientific novelty and practical significance of the study and presents the structure of the dissertation.

Chapter I – The Clarinet and Its Instrument Family: Origins and Development of Timbre and Acoustic Capabilities. This chapter is divided into two subchapters. **1.1. Timbre-Acoustic and Technical Capabilities of the Clarinet and**

Its Instrument Family and Their Development. This subchapter describes in detail the timbral-acoustic and technical features of the most common instruments in the clarinet family and provides an overview of their historical development. The chapter includes an in-depth examination of different clarinet systems, with particular focus on the Oehler (German) and Boehm (French) systems. Discussion of these systems is integrated with the repertoire they serve. Solo, chamber, and orchestral repertoire are all addressed to evaluate the clarinet's evolving role across musical contexts.

The timbral and technical capacities of the clarinet family have undergone significant development over the centuries. From the early chalumeau to the modern clarinet and its variants, each innovation expanded the instrument's capabilities and enriched its musical potential. The unique tonal qualities and technical advancements of the clarinet family have made it a diverse and expressive group of instruments used in many musical genres.

1.2. Origins and Developmental Stages of the Clarinet Across Epochs and Genres. This subchapter traces the development of the clarinet and highlights the roles of key composers and clarinetists (such as Beer, Stadler, Baermann, Hermstedt, Mühlfeld, Goodman, and others) in shaping the instrument and its repertoire.

It begins with a review of the clarinet's origins, from single-reed instruments of the Middle Ages to the chalumeau. The pivotal transformation from chalumeau to clarinet is attributed to Johann Christoph Denner, whose innovations were critical to the clarinet's creation. Soon after, the instrument entered the Baroque repertoire, appearing in works by composers such as J.S. Bach, Telemann, and Vivaldi. Thanks to its expanded range and expressive capacity, the clarinet adapted well to orchestral, ensemble, and solo music.

In Baroque orchestras, clarinets were often used to double other woodwinds for a richer orchestral color. The clarinet proved uniquely capable of blending with other instruments while maintaining a distinct timbre.

The development of solo clarinet repertoire soon followed, showcasing the instrument's virtuosity. Johann Melchior Molter's six clarinet concertos (1740s) are among the earliest solo works for the instrument. Significant contributions were made by the Stamitz family. Johann Stamitz composed one of the earliest high-level concertos for clarinet in B major and helped

establish the clarinet's role in orchestras. His son, Carl Stamitz, played a key role in expanding the repertoire, composing 11 concertos.

Mozart greatly enhanced the clarinet's role in classical music. His love for the instrument is evident in his Clarinet Concerto in A major, Clarinet Quintet in A major, and Clarinet Trio in E major. Mozart's use of the clarinet in symphonic and operatic works is also examined. It may be said that full integration of the clarinet into the symphony orchestra occurred during the Classical period, with Haydn and Beethoven also recognizing its lyrical and virtuosic potential.

During the Romantic era, the clarinet's role further expanded in orchestral, chamber, and solo repertoire. Composers such as Spohr, Mendelssohn, Brahms, and Weber fully utilized its dynamic and expressive range.

The clarinet's expanded range and technical capabilities made it ideal for the emotional and dramatic qualities of Romantic orchestral music. Brahms frequently used the clarinet in his orchestral writing. Wagner, too, incorporated it as a key color in his expanded orchestras, adding dramatic and psychological depth to his music—his use of the bass clarinet was pioneering.

In the 20th century, music underwent major transformations, introducing new styles and techniques. The clarinet and its family continued evolving. Composers such as Stravinsky, Schoenberg, Nielsen, and Copland pushed the instrument beyond its traditional limits.

The repertoire was enriched by major figures like Bartók, Poulenc, Hindemith, and Messiaen, each appreciating the clarinet's expressive capabilities. With the rise of extended techniques, interest in the clarinet continued into the late 20th and early 21st centuries. Notable composers such as Carter, Berio, Stockhausen, Boulez, Saariaho, Lindberg, Adams, Widmann, and Reich significantly shaped the modern clarinet repertoire.

The chapter also recognizes important contributions from Georgian composers, including Ramaz Kemularia's Sonata for Clarinet and Piano, and Vazha Azarashvili's works in the same genre. The first Georgian clarinet sonata (1962) was written by Mikheil Shugliashvili (although the manuscript is lost). Extended techniques are regularly used by Georgian composers Chabashvili and Virsaladze.

The study and application of new techniques deeply influenced orchestral music. Non-traditional techniques were adopted, and musicians began using the clarinet in new ways. The bass clarinet's role grew, enriching the orchestral sound. The clarinet family also expanded with the addition of instruments like the contrabass clarinet, offering new timbral possibilities.

Contemporary orchestration treats the clarinet as a highly flexible instrument. Modern orchestras typically use B $\flat$ and A clarinets, bass clarinet, and sometimes E $\flat$ clarinet. Composers now frequently require rapid switching between instruments and employ extended techniques as standard practice.

This flexibility allows the clarinet to adapt to many diverse musical environments—from jazz to electronic and experimental genres. New technologies, electronic music, and extended techniques have further expanded the clarinet family's possibilities.

The following **Chapter II** is dedicated specifically to **extended techniques – from experimentation to contemporary practice**. In **the first subchapter, 2.1. Extended Technique – A General Overview**, we present an overall survey of extended techniques and analyze the conditions that led to their emergence. Extended technique refers to the non-traditional methods of playing an instrument, aiming to produce unique and unconventional sounds. It has a rich and complex history spanning centuries. Although often associated with avant-garde and contemporary academic music, this innovative approach to sound production originates from musical traditions across different cultures and eras.

While reviewing these historical antecedents, we emphasize that the beginning of the 20th century marked a turning point in the development of extended technique. Composers began a systematic study of new sound possibilities, driven by a desire to overcome the constraints of traditional tonal and timbral systems. In this subchapter, we explore the contributions of composers such as Henry Cowell, John Cage, Karlheinz Stockhausen, Krzysztof Penderecki, Helmut Lachenmann, and Evan Parker to the evolution of extended techniques for various instruments.

Subchapter 2.2. Extended Technique and the Clarinet focuses specifically on extended techniques for the clarinet. We describe techniques such as multiphonics, flutter-tonguing, circular breathing, microtones and quarter tones, percussive effects, glissandi, pitch

bending, and alternative methods of tone production. Examples are provided from the works of Evan Ziporyn, Tui St. George Tucker, Vinko Globokar, Maka Virsaladze, Eka Chabashvili, and Franco Donatoni. The contributions of William O. Smith, Karlheinz Stockhausen, and Pierre Boulez to the development of extended clarinet technique are also highlighted.

Subchapter 2.3. Challenges and Future Potential of Extended Technique

examines the main challenges associated with these techniques and focuses on their future potential. Performing extended techniques often requires significant physical adaptation from performers. Their notation also presents challenges for both composers and players. Although modern notation has gradually become more standardized, many composers develop their own systems, which require intensive study and interpretation.

The integration of extended techniques with new technologies opens fresh possibilities for exploring the clarinet's sound. This approach has fundamentally transformed the clarinet's role in contemporary music, pushing its expressive and technical boundaries beyond traditional limits. From the pioneering work of William O. Smith to the complex sonic landscapes created by today's composers, extended techniques have become essential tools for modern clarinetists and composers alike.

Chapter III – Specifics of Clarinet Performance and Pedagogical Approaches. This chapter is devoted to issues of clarinet performance and teaching methodology, as it is impossible to discuss the performance aspects of the clarinet and its repertoire without addressing these areas. The chapter covers pedagogical aspects of clarinet playing and provides practical advice for performers. It discusses: The importance of correct breathing and embouchure development; The influence of hand position on performance; The effect of mouthpiece, reed, and instrument construction on tone; Articulation and tongue position; Phrasing, tempo flexibility, and methods for achieving dynamic variety; The necessity of understanding the instrument's specific nature and choosing individualized approaches, especially in pedagogy.

Drawing on the methods of authors (Lefevre, Klosé, Fröhlich, Backofen), the chapter presents a synthesis of historical and modern approaches to clarinet instruction.

The central focus of the dissertation is **Chapter IV – Performance Analysis of Landmark Clarinet Concertos in Historical Context**, which includes three subchapters. In the first subchapter, **4.1. General Overview of the Clarinet Concerto Genre**, we analyze the historical development of the genre.

The clarinet concerto genre saw significant development at the end of the 18th century, reflecting the evolution of both clarinet performance techniques and compositional style. From classical-era concertos that first showcased the instrument's virtuosity to avant-garde works of the modern era, the clarinet concerto has remained a dynamic and evolving genre. This section examines the genre's historical trajectory and shows how the technical and musical challenges faced by clarinetists have changed over time.

Within this subchapter, we provide a historical overview of early examples of the genre—concertos by Molter, Johann and Carl Stamitz, Mozart, and Krommer. From the 19th century, we highlight the concertos of Weber and Spohr. From the late 19th and early 20th centuries, we focus on works by Nielsen, Hindemith, Aaron Copland, and Igor Stravinsky's *Ebony Concerto*. In the second half of the 20th century, composers began exploring new sound possibilities for the clarinet. In this context, the concertos of Françaix, Corigliano, Lindberg, and Saariaho's *D'om le vrai sens* hold a special place in our dissertation.

Through brief reviews of these works, we aim to present the evolutionary path of the genre. Each landmark concerto reflects the aesthetic ideals of its time, underscoring the continuing development of the clarinet concerto.

The second subchapter, **4.2. Performance Analysis of Selected Clarinet Concertos from Different Epochs**, builds on the general overview by closely examining specific landmark works, their historical context, form, and performance challenges. We focus on concertos that, in our view, best represent the core principles of their stylistic periods. Personal performance experience is also taken into account, as each of the concertos discussed has been either studied or performed on stage by the author of the dissertation.

The following concertos are analyzed: Johann Stamitz – Clarinet Concerto in B-flat Major; Wolfgang Amadeus Mozart – Clarinet Concerto in A Major, K. 622; Carl Maria von Weber –

Clarinet Concerto No. 1 in F Minor, Op. 73; Carl Nielsen – Clarinet Concerto, Op. 5; Kaija Saariaho – Clarinet Concerto D’om le vrai sens

Each analysis includes historical background, a discussion of formal features, and an exploration of performance-related challenges, with suggestions based on the author’s practical experience.

This leads into the third subchapter, ***4.3. General Overview of the Evolution of the Clarinet Concerto Genre***, which summarizes the genre’s development. We draw parallels between changes in the construction of the clarinet and the evolution of the concerto genre, and through comparative analysis, we trace the genre’s progression. The evolution is especially evident in comparing landmark clarinet concertos from different eras.

Mozart’s Clarinet Concerto remains a pinnacle of classical balance and lyrical beauty, demanding particular control over phrasing. Weber’s concertos require heightened drama and the ability to overcome technically virtuosic challenges characteristic of early Romantic virtuosity. In the 20th century, Stravinsky’s and Copland’s concertos incorporate jazz and syncopated rhythms, highlighting the increasing influence of diverse musical styles on classical music. Nielsen’s concerto introduced a more individualized and confrontational relationship between soloist and orchestra, differing from the lyrical dialogue tradition of the 19th century. In contemporary music, the clarinet is seamlessly integrated into the coloristically rich orchestral texture, becoming an inseparable part of the whole.

As a genre, the clarinet concerto has continually evolved in response to innovations in instrument design, performance practice, and compositional thought. Clarinetists continue to explore new technical possibilities, and composers expand the instrument’s expressive boundaries. The clarinet concerto remains a dynamic and evolving art form. Its future development will depend on innovations in clarinet construction, the integration of digital technologies, and new genre influences—all of which will further solidify the clarinet’s position as one of the most versatile and expressive instruments in academic music.

The results and conclusion of the dissertation summarize the outcomes of the study. The historical and performance analysis of the clarinet as an instrument revealed many layers of its development, which are closely connected both to technical progress and to transformations

in musical language across different periods. The comparative analysis of historical, stylistic, and performance material conducted within the framework of the dissertation uncovered numerous important tendencies and characteristics.

The analysis shows that the pace of the clarinet's technical development varies significantly between the Baroque, Classical, Romantic, and Modernist eras. While the Baroque clarinet was still characterized by a limited range and sonority, during the Classical period (especially from the second half of the 18th century), the instrument adopted a multi-keyed model, making it technically more flexible and sonically diverse. In the Romantic era, alongside the refinement of its mechanism, composers began writing longer melodic lines for the clarinet and employed dynamic contrasts and expressive variety. In the 20th century, works composed for the clarinet featured diverse articulations and experimental sounds, and from the second half of the century onward, various forms of extended technique were introduced. These developments transformed the role of the performer, who was no longer just an interpreter of a given text, but a co-creator in the compositional process.

The comparative analysis of clarinet repertoire demonstrates that the instrument's role across different genres and styles assumes different functions. During the Classical and early Romantic periods, sonatas, concertos, and solo pieces dominated the repertoire, and their structure closely followed formal models. Performance practice of the time emphasized tonal balance, symmetrical phrasing, and restrained virtuosity. In the 20th century, genre diversity increased sharply: the clarinet became prominent in chamber and orchestral works, as well as in electronic, improvised, theatrical, and multimedia projects. Articulation and timbre played central roles, requiring a radically different approach from the performer compared to classical repertoire. During this period, the clarinet family also adapted well to many diverse musical styles and contexts.

Performance practice itself underwent significant transformations across historical eras. While Classical and early Romantic clarinetists largely followed written scores and adhered to formal conventions, the modern performer is expected to possess a high level of creativity, improvisation skills, interpretative freedom, and an updated technical command.

Trends in the use of historical and modern instruments also differ. Since the second half of the 20th century, the historically informed performance movement has drawn attention to replicas of instruments from the Baroque and Classical periods. In contrast, modern repertoire frequently involves the use of new technologies (electronics, effects, live processing), which challenge traditional interpretative boundaries.

The role of the clarinetist has evolved historically: in the Classical era, they were the executors of a composer's text; in Romanticism, they emerged as virtuosos and expressive heroes; and in contemporary music, they have become researchers, experimenters, and creative partners.

Based on the historical and performance analysis of the clarinet repertoire, several key conclusions can be drawn:

- The clarinet is an instrument that has undergone both technical and expressive evolution through the major stages of music history;
- Its repertoire reflects the full spectrum of stylistic transformations—from the Baroque to Postmodernism—and often serves as an indicator of aesthetic shifts;
- The performer's role within this repertoire has evolved continuously, necessitating adaptability and a consistent research-based approach;
- The contemporary clarinetist is responsible not only for meeting academic and technical standards but also for contributing actively to the evolution of musical thought.

This dissertation lays the foundation for future studies aimed at in-depth analysis of clarinet repertoire within the context of specific periods, national schools, or contemporary performance experiments.

Thanks to its unique timbral characteristics and technical possibilities, the clarinet has become a favored instrument in solo, chamber, and orchestral compositions. Its ability to blend seamlessly with other instruments while retaining its distinctive tone ensures its ongoing relevance and importance in the world of music. With continuing technological advancement and the emergence of new musical styles, the role of the clarinet family in music is likely to expand even further, offering new opportunities for both composers and performers.

The main provisions of the dissertation thesis are reflected in the following publication:

Jishkariani, D. (2025), The Clarinet and Its Family of Instruments (History of Origin and Issues in the Development of Timbral-acoustic Capabilities), *GESJ: Musicology and Cultural Science*. No.2(30), 31-46. https://gesj.internet-academy.org.ge/ge/list_artic_ge.php?b_sec=muz